

OM BEGRIBELSE AF INDIVIDUALHISTORIE

En note om den teoretiske begrebsdannelse i dynamisk psykoterapi.

Lars Hem

There is more to seeing than meets the eyes.

N.R. Hansson

Ordnes mening viser sig ved hvordan de bruges.

Wittgenstein

For en terapeut er det følsomheden i hans evne til at opfatte den anden, hans psykodynamiske perception, samt hans evne til at tåle at et uklart og upræcist indtryk kan få tid til at finde sin form og at blive justeret efterhånden som terapien forløber, som er af vigtighed. Præcisionen og pålidelighed af hans perception, som er afgørende dyder i de fleste empiriske videnskaber, er af mindre vigtighed for terapeuten. Man kan endog sige, at i den konkrete terapeutiske situation kan den være en hæmsko, fordi den tillader terapeuten at nå konklusioner vedrørende problemernes kerne længe før patienten, og derved trækker han sin egen interesse ud af den proces, som aktuelt foregår mellem dem. Rummelighed og fleksibilitet har forrang for præcision og pålidelighed i den psykodynamiske perception.

Når det gælder de psykodynamiske begrebsdannelse, er der lignende ting på spil. I den videnskabelige tænkning og i fremlæggelsen af en argumentationskæde, er det af afgørende betydning at de begreber som anvendes har klare grænser, at definitioner er specifikke og stabile. Men således forholder det sig ikke med de begreber som man bruger i terapi, hverken som de konkret anvendes i de terapeutiske sessioner eller som de bruges i refleksionen over erfaringerne fra sessionerne. I terapi er det begrebernes fleksibilitet, og deres udviklingspotentiale, som har betydning for hvor frugtbare de kan være. Det er deres evne til at gribe og fatte, og nogle gange til at berige og klargøre, en konkret mangfoldighed af ofte tvetydige og lidelsesfulde personlige erfaringer, som er af vigtighed når de terapeutiske begreber skal beskrive virkeligheden troværdig.

Lars Hem er lektor i klinisk psykologi ved Aarhus Universitet, hvor han sammen med Jette Fog leder Uddannelsesklinikken for Samtaletterapi. Han er fil.dr. fra Stockhoms Universitet i 1971 og har tidligere udgivet bl.a. »Forsøksgymnaset – en studie af forandring« (1971) »Socialpsykologi I & II« (red. med Harriet Holter) (2.udg.1978), »Empiriproblemet I & II« (1980), »Essays in General Psychology« (red. med Niels Engelsted og Jens Mammen) (1989) og »Stemmerne i baggrunden« (red.)(1992).

I den videnskabelige tanke bliver begreberne abstraheret fra det empiriske materiale, og forbindelsen mellem den begrebslige forståelse og det empiriske materiale afhænger af klarheden i de skridt man tager i denne abstraktionsproces. Måden man skaber en begrebslig forståelse i psykoterapi på, er forskellig fra dette. De centrale terapeutiske begreber er mere som tomme kar, hvis funktion det er at blive fyldt, efterhånden som terapien skrider frem. Begrebernes indhold, deres mening, er endnu ikke fuldt formuleret når de første gang bruges i en konkret terapi. De centrale terapeutiske begrebers mening, i form af deres generelle definitioner, kan kun formuleres som banaliteter forud for det terapeutiske møde. Begreberne får mening gennem processen, ved at de erfaringer som passer til begrebet artikuleres i de terapeutiske sessioner og man opdager hvad de konkret betyder i denne persons liv. Begreberne bliver således betydningsat af de erfaringer personen bidrager med, efterhånden som den terapeutiske proces skrider frem og de terapeutiske begrebers frugtbare brug i denne proces bliver åbenbart. Gennem det terapeutiske arbejde og gennem den formulering af sine erfaringer, personen derved foretager, bliver de terapeutiske kernebegreber langsomt levende, – også som et udtryk for teoretiske indsigter. Indsigter som for den aktuelle patient har en dyb klangbund i hans eget liv, en klangbund langt fra de banaliteter, man kunne definere begreberne med ved terapiens start.

De centrale begreber man bruger i psykoterapi må derfor have en åbenhed, en evne til at blive fyldt op med personlig betydning, efterhånden som terapien forløber, hvis de skal kunne fungere effektivt i det terapeutiske forløb. Det er derfor ingen dyd for de centrale begreber man bruger i psykoterapi, at de har skarpe grænser. Der er en særlig jomfruelig kvalitet ved det frugtbare terapeutiske møde, og de ord som skal bruges til at artikulere indsigter i dette møde, må have en karakter som gør det muligt for dem at udtrykke denne jomfruelighed. De ord som forløser høres som blev de talt for første gang. De ord man sædvanligvis bruger i terapi må derfor have en fleksibilitet som reflekterer denne opgave, også for terapeuten. Hvis de ikke har det, mister han kontakt med klienten, og terapien falder på gulvet.

Denne forskel i måden begreber bliver udviklet og brugt på indenfor dynamisk psykoterapi og indenfor videnskaberne generelt, er efter min opfattelse grunden til at de mest succesfulde begrebsdannelser i psykoterapi tager metaforens form. De centrale terapeutiske metaforer fylder det begrebslige rum op, som de skarpslebne teoretiske begreber og de formaliserede modeller ellers indtager i den videnskabeligt artikulerede erkendelse. En frugtbar metafor opfanger og betydningssætter det væsentlige ved det man retter sin opmærksomhed mod. Den kommer derved både til at styre ens opfattelse af begivenhederne og at fungere som en ramme for fortolkningen af dem. En frugtbar teoretisk metafor, i psykoterapi og indenfor andre kundskabsområder, er således hverken en forklaring på sin genstand, eller en tankeøkonomisk formulering af de cen-

trale egenskaber man ser i sit studieobjekt, således som begrebsdannelser i form af velformulerede teorier eller formaliserede modeller indenfor videnskaberne ellers gerne skulle være. De frugtbare metaforer er imidlertid bærere af vor teoretisk indsigt i psykoterapi, og de formidler mellem denne teoretiske indsigt og den praktiske perceptuelle opgave vi står overfor i det terapeutiske mødet. De centrale metaforer står på teoriens sted, de opfylder det teoretiske rum, i vor forståelse af psykoterapi.